

Втрати держави у вигляді ненадходження податків становитимуть:

$$S_{\text{втр.д.}} = S_{\text{сума несп.под. з від.}} + S_{\text{сума несп.под.стр.ф.}}$$

де: $S_{\text{сума несп.под. з від.}}$ – сума несплачених податків, внаслідок неотриманих відсотків; $S_{\text{сума несп.под.стр.ф.}}$ – сума несплачених податків, внаслідок формування банком страхових фондів за рахунок витрат.

Неповернення кредиту в розмірі 1 млн. грн. означає втрати для держави в розмірі – 90 тис. грн (внаслідок неотриманого банківською системою прибутку) та 300 тис. грн (внаслідок зменшення доходу для формування страхового резерву). Приймаючи до уваги офіційну цифру проблемних кредитів – 1 847,8 млн. грн., можна підрахувати, що держава недоотримала податків у розмірі 277 млн. грн (внаслідок неотриманого банківською системою прибутку) та 554 млн. грн (внаслідок зменшення доходу для формування страхового резерву).

Можна визначити і третього суб'єкта ринку, який несе втрати в результаті неповернених кредитів – це добросовісний позичальник. Незадовільний стан якості кредитних портфельів є причиною значної різниці між ціною банківських активів та пасивів. Банки зобов'язані створювати страхові резерви, що призводить до збільшення витрат. Високі витрати, в свою чергу, вимагають вищої маржі, внаслідок чого надзвичайно зростає вартість кредитування. Відтак, ефективні підприємства втрачають стимули до залучення позик і чимала частка наявних кредитних ресурсів іде до слабкіших підприємств. Як наслідок, створюється порочне коло, оскільки слабкіші підприємства є менш надійними позичальниками, і банки мусять нести на собі важкий тягар проблемних позик. Тягар цих збитків впливає на відсоткову маржу, яку банки мусять встановлювати. Для створення страхових резервів банки закладають вартість неповернених кредитів у ціну кредиту. Таким чином створюється система, коли за недобросовісних позичальників фактично мають розраховуватись порядні банківські клієнти

"...Між рівнем ризику і прибутку існує пряма залежність. Вищий рівень ризику надає потенційні можливості отримання підвищеного прибутку, але не виключає можливості втрат. Мінімізація рівня ризику дає змогу отримати невисокий, але стабільний прибуток. Отже, балансування між прибутковістю та ризиком, пошук оптимального їх співвідношення розглядається як одне з важливих і складних завдань, що постають перед менеджментом кожного банку" [5, ст. 25].

Отже, банківський менеджмент покращання якості активів банку має величезний потенціал щодо значного збільшення ресурсної бази для кредитування суб'єктів підприємницької діяльності.

Подібний взаємозв'язок між прибутковістю банку і рівнем ефективності підсистем управління можна відстежити для кожної підсистеми управління.

Разом з тим існує загроза, що створюючи потужні ефективні підсистеми управління, банк мало приділятиме уваги координації прийняття управлінських рішень між цими підсистемами, а це може призвести до зменшення прибутковості роботи банку в цілому. Наприклад, в підсистемі управління

пасивами приймається рішення про збільшення обсягів залучення депозитних коштів та розміру плати відсоткової ставки без врахування реальних потреб у кредитних ресурсах та аналізу їх вартості у підсистемі управління активами банку. На перший погляд, прийняте рішення є прогресивним, оскільки воно веде до нарощування ресурсної бази банку. Проте при прийнятті цього рішення не були враховані можливості банку щодо розміщення цих ресурсів і це, в кінцевому підсумку може привести до зниження прибутковості банку. Для уникнення таких непорозумінь, необхідним є запровадження принципів контролінгу у систему управління. "Під контролінгом розуміють координацію роботи окремих елементів системи управління підприємством". [5, ст. 32]. Виникнення потреби у застосуванні принципів контролінгу зумовлено також браком інформації про повсякденну діяльність горизонтальних структурних ділянок підприємства у верхньої ланки керівництва, оскільки вона формується на нижчих рівнях. Контролінг повинен охоплювати різні сфери діяльності банку і займати одне з цільних місць в системі управління банком, відокремлюючись у специфічний інструмент економічного управління. Основна особливість контролінгу, на відміну від "контролю", що скерований у минулі події та на виявлення вже зроблених помилок, це управління майбутнім для забезпечення тривалого та ефективного функціонування банку та його структурних одиниць.

Література

1. Кирилук Р. Банківський менеджмент в сучасних умовах розвитку банківської системи України// Вісник НУ "Львівська політехніка": Проблеми економіки та управління. – 2001, № 425. – 384 с.
2. Бушувка І., Лісовенко Г. Реінжиніринг бізнес-процесів діяльності комерційного банку Вісник НБУ. – 2001, №3- 64 с.
3. Банківська система України у 2001 році: проблеми, тенденції, перспективи. Вісник НБУ. – 2002, № 3. – 72 с.
4. Закон України "Про державний бюджет України на 2002 рік". – ВР № 2905-III, 2001. – С. 64.
5. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 1999. – 280с
6. Штрайт Б., Петрик О. Контролінг і управління підприємством. – "Бухгалтерський облік та аудит" № 5, 1995. – С. 32.

УДК 336.2:330.1.101

С.Е. Коновал – Львівська комерційна академія

ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ТА РИНКОВУ ФІНАНСОВІ МОДЕЛІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

Визначаються особливі ознаки ринкової та адміністративно-командної економічних систем у фінансовій сфері, розглядаються особливості розподілу та перерозподілу національного доходу в цих моделях національних економік.

About administrative and market financing models of national economics

Special peculiarities of market and administrative-commanding economic system in financing sphere are indicated, peculiarities of distribution and redistribution of national income in these models of national economics are considered.

У стабільності фінансової системи країни зацікавлені всі суб'єкти економічних відносин (насамперед, домогосподарства та підприємства). Значний вплив на неї поряд з економічними, мають політичні та соціальні чинники, тому уряди країн змушені застосовувати відповідний комплекс заходів щодо регулювання економічного середовища в цілому, а також сферу фінансів зокрема. Основною метою державного регулювання фінансів є: забезпечення інвесторів надійною інформацією; досягнення стабільності фінансової системи; вдосконалення монетарної політики; заохочення розвитку ринків.

Фінанси як розподільна категорія мають тісний взаємозв'язок з економікою. З одного боку, за допомогою фінансів розподіляється створений у суспільстві ВВП. З іншого боку, обмінно-розподільні відносини формують певну систему економічних інтересів, які впливають на виробництво, стимулюючи, чи, навпаки, стримуючи зростання ВВП. При цьому фінансовий вплив на соціально-економічний розвиток здійснюється не автоматично сам по собі, а через фінансово-кредитний механізм, який відображає напрями, характер і сутність функціонування фінансів у суспільстві. Дія фінансово-кредитного механізму на різні сторони соціально-економічного розвитку має кількісну та якісну характеристики.

Кількісна сторона проявляється у сумі фінансових ресурсів, що виділяються на ті чи інші цілі. Це первинна основа функціонування фінансово-кредитного механізму, бо вирішення будь-яких завдань неможливе без фінансових ресурсів. Разом з тим, виділення ресурсів ще не гарантує розв'язання того чи іншого конкретного завдання. У країнах з ринковою економікою фінанси є головним інструментом втручання у процеси розширеного відтворення, розподілу і перерозподілу ВВП. Вони являють собою специфічну форму руху виробничих відносин, підсистему базису з певною регулюючою основою.

Основним об'єктом фінансових відносин є ВВП, а в окремих випадках, коли не вистачає для формування доходів і фінансових ресурсів ВВП, то й національне багатство. Суб'єктами фінансових відносин є держава, підприємства та населення. Фінансові відносини носять чітко виражений суперечливий характер, тому що об'єкт розподілу – один, а суб'єктів, як правило, три категорії. Для збалансування інтересів усіх суб'єктів, кожний з яких прагне отримати якомога більше (що можна зробити тільки за рахунок інших суб'єктів) необхідні відповідні регулюючі важелі.

Світова практика господарювання оперує такими способами збалансування фінансових протиріч: встановлення оптимальних пропорцій розподілу ВВП; забезпечення постійного зростання доходів у всіх суб'єктів фінансових відносин.

Необхідно визнати, що науково встановлених показників пропорцій розподілу і критеріїв ефективності на практиці не існує. Оцінка проводиться опосередковано за показниками економічної ефективності та соціальної стабільності суспільства, що знаходиться відображення у таких економічних показниках як ВВП на душу населення і темп зростання ВВП. Забезпечення постійного зростання доходів кожного з суб'єктів досягається на основі безперервного зростання ВВП, темпи якого характеризують динаміку фінансових відносин. Забезпечення зростання ВВП є основною формою вирішення фінансових протиріч у суспільстві, тоді як його падіння веде до фінансової кризи та інших кризових явищ в економіці.

Розподіл і перерозподіл ВВП може проводитись за різними схемами, що характеризує відповідну модель фінансових відносин у суспільстві. В основі побудови фінансової моделі країни лежить роль і місце в ній держави. У спеціальній економічній літературі структуризація, тобто виділення моделей, відбувається за двома напрямками (ознаками), а саме: за послідовністю розподілу ВВП; за рівнем державної централізації ВВП у рамках фінансової моделі ринкової економіки. За послідовністю розподілу ВВП розрізняють фінансову модель ринкової економіки та фінансову модель адміністративної економіки.

Фінансова модель ринкової економіки є домінуючою у світі та пройшла тривалий історичний шлях. За нею, вартість реалізованого національного доходу спочатку розподіляється між тими, хто зайнятий у його створенні (власниками засобів виробництва і робітниками та службовцями).

Пропорції первинного розподілу національного доходу між підприємцями і робітниками та службовцями регулюються насамперед ринковими відносинами, а також відповідною законодавчою базою.

Ринкові відносини сприяють встановленню оптимальних пропорцій між заробітною платою і прибутком. З одного боку, кожний суб'єкт зацікавлений у збільшенні своєї частки. Однак, з другого, – є певні об'єктивні обмеження, які ведуть до того, що кожний суб'єкт зацікавлений у доходах іншого. Так, для підприємців важливим є високий рівень доходів населення, оскільки це сприяє розширенню ринку збуту і, відповідно, забезпечує формування прибутку. Робітники і службовці зацікавлені в тому, щоб підприємство отримувало прибуток для розвитку виробництва, а відтак, і зростання заробітної плати.

Законодавче регулювання полягає у встановленні мінімального рівня оплати праці й обмеженні максимального рівня рентабельності на основі застосування економічних макроекономічних регуляторів, наприклад, податку на прибуток.

Пропорції перерозподілу національного доходу регулюються тільки законодавчими актами.

Характерна ознака моделі полягає в тому, що держава отримує свої доходи насамперед на основі перерозподілу національного доходу.

Модель точно характеризує фінансові реалії у суспільстві, в ній точно відображається рівень доходів кожного суб'єкта, який характеризує їх вклад у створення національного доходу; достовірно визначає рівень оподаткування

кожного суб'єкта; чітко виділені стимули до зростання доходів на основі зростання виробництва і підвищення продуктивності праці.

Суть фінансової моделі адміністративної економіки (яка застосовувалась у колишньому СРСР та інших соціалістичних країнах), полягає в тому, що основна частина національного доходу одразу централізувалась у бюджеті і виключалась із розподільних відносин. Держава спрямовувала у бюджет централізований чистий дохід – податок з обігу і частину децентралізованого чистого доходу – прибутку підприємства (через систему платежів з прибутку). Частина прибутку залишалась на підприємстві, інша частина національного доходу виплачувалась робітникам і службовцям у вигляді заробітної плати, яка підлягала прибутковому оподаткуванню.

Характерна ознака моделі адміністративної економіки полягає в тому, що основну частину фінансових ресурсів держава отримує у процесі первинного розподілу національного доходу.

Пропорції первинного розподілу національного доходу регулюються державою за допомогою адміністративних методів. Рівень заробітної плати регулюється через встановлення тарифних розрядів і посадових окладів. На основі планового ціноутворення фіксується централізований чистий дохід держави (податок з обігу) і встановлюється рівень прибутку підприємств.

Модель є закритою і не відображає фінансових реалій у суспільстві, адже у даному випадку не відображено реального рівня доходів юридичних і фізичних осіб та їх вкладу у створення національного доходу; з неї неможливо достовірно визначити рівень оподаткування, а, відповідно, і стимули до продуктивної праці.

Зазначимо, що виділення вказаних моделей певною мірою носить умовний характер. У моделі ринкової економіки присутні елементи участі держави у первинному розподілі за допомогою непрямих податків. Модель адміністративної економіки, у свою чергу, включала елементи перерозподілу. Відмінність однієї моделі від другої полягає в різних пропорціях. У моделі ринкової економіки переважає участь держави у перерозподілі ВВП, а в моделі адміністративної економіки – втручання у його первинний розподіл.

Таким чином, держава, тобто надбудова, впливає певною мірою на економічні, тобто базисні відносини на стадії розподілу і через неї на процеси обміну і споживання. Держава втручається і у процес розширеного відтворення, направляючи свої ресурси на розвиток тих чи інших галузей, вводячи обмеження або стимулюючи розвиток окремих галузей. Проте втручання держави в економіку має певні обмеження, які встановлюються не надбудовою – державою, а базисом суспільства, його економічним потенціалом.

При командно-адміністративній системі держава регулює практично всі економічні відносини – темпи і пропорції розвитку окремих галузей господарства, міру споживання і нагромадження, співвідношення між фондами суспільного та особистого споживання тощо. Проте таке регулювання не змінює економічної суті зарплати, ціни, прибутку, рентабельності, амортизаційного фонду та інших категорій.

При командно-адміністративній системі держава нагромаджувала засоби виробництва і робочу силу для формування необхідних їй ресурсів. У ринковій же економіці вона своїм авторитетом і своєю силою повинна допомагати і сприяти вдосконаленню економічних відносин. І якщо за командно-адміністративної системи держава активно втручалась у співвідношення між v і m , то за ринкової – цей процес регулюється потребами розширеного відтворення. Одночасно при першій системі держава регулює також обмін і споживання. Проте суть відносин всередині процесу виробництва залишається незмінною – відновлення процесу виробництва вимагає авансувати C у розмірі не меншому, ніж це було за інших систем. Авансування вимагає також V у таких обсягах, щоб забезпечити відтворення робочої сили.

Важливим у регулюванні фінансових відносин є розуміння ступеня перерозподілу коштів. Як вважає ряд економістів, розподіл уже розподілених ресурсів, або перерозподіл, що організовує держава для формування необхідних їй ресурсів, завжди залишається економічним, тобто базовим, оскільки вони не виходять за рамки вартості, створеної у процесі матеріального виробництва.

А відносини між державою і підприємствами з питань формування державних фондів є відносинами перерозподілу першого порядку.

Формування фондів для утримання невиробничих галузей вважається перерозподілом другого порядку. Доходи і фонди галузей нематеріального виробництва також виступають об'єктами податкових відносин, що складає фінансові відносини перерозподілу вже третього порядку. Визначити всі стадії перерозподілу неможливо, бо ці процеси в часі і місці здійснення перетинаються і можуть здійснюватись у будь-якій послідовності. Перерозподільчі відносини організовуються державою і базуються на її силі. Однак, якщо сама держава носить надбудовний характер, то ці відносини перерозподілу не виходять за рамки базисних, економічних відносин. Всі члени суспільства охоплені цим додатковими відносинами. Отже, процес розподілу характерний для сфери матеріального виробництва і стосується тільки розподілу вартості ВВП.

Література

1. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. – К.: КНУ, 1999. – 164 с.
2. Финансы/ Под ред. В.М. Родионовой. – М.: Финансы и статистика, 1994. – 432 с.
3. Финансы предприятий и отраслей народного хозяйства. Учеб. для студ. вузов по спец. "Финансы и кредит"/ Под ред. Н.Г. Сычева. – 3-е изд. перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1980. – 415 с.
4. Финансы, деньги, кредит: Учебник для студ. эконом. спец. высших учебн. завед./ Под ред. Л.А. Дробозиной. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1999. – 477 с.
5. Фінансовий словник/ А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – Львів: Львів. політехніка, 1996. – 383 с.